Opgesteld door: Niek van den Berg

Vraagsteller: student lerarenopleiding

Geraadpleegde experts: Hanna Bertilsdotter Rosqvist (Umeå University), Paul Dirckx (Fontys), Sarah Nagro (George Mason University, Fairfax), Michael Shaughness (Eastern New Mexico University) en Jan-Pieter Teunisse (Dr. Leo Kannerhuis en HAN).

Referentie: Kennisrotonde. (2017). *Hoe kunnen leraren met Asperger hun sociale vaardigheden in de klas versterken?* (KR. 257). Den Haag: Kennisrotonde, NRO.

11 september 2017

Vraag

Hoe kunnen leraren met Asperger hun sociale vaardigheden in de klas versterken?

Kort antwoord

Personen met het Aspergersyndroom (een van de syndromen binnen het autismespectrum) hebben gemiddeld meer dan anderen moeite om de gedachtewereld van anderen te herkennen en te begrijpen. Daardoor kunnen ze hun eigen gedrag ook moeilijker op dat van anderen afstemmen. Er zijn verschillende effectieve tools om dit soort sociale vaardigheden te trainen, waarbij onder meer strips en film wordt ingezet. Voor (beginnende) docenten zijn begeleide video-analyse en synchroon coachen met een oortje effectief gebleken manieren om aspecten zoals klassenmanagement, didactiek en de pedagogische relatie met leerlingen te ontwikkelen. Hoewel er geen onderzoek naar is gedaan, is het wel plausibel dat deze tools ook voor (beginnende) docenten met Asperger effectief zijn.

Toelichting antwoord

Het Aspergersyndroom

Het vermogen om de gedachtewereld (gedachten, wensen en bedoelingen) van anderen te herkennen en begrijpen en hun gedrag op grond daarvan te voorspellen, wordt onder meer aangeduid met de termen Theory of Mind (ToM), gedachtenlezen en empathisch vermogen. Kinderen en volwassenen met het Aspergersyndroom hebben dit vermogen niet sterk ontwikkeld. Ze kijken bijvoorbeeld minder vaak naar iemand ogen om signalen op te vangen, en als ze het wel doen, hebben ze moeite om te begrijpen wat ze zien (Attwood, 2007; Sorensen, 2009). In het verlengde hiervan wordt ook een relatief gering vermogen om sociale relaties aan te gaan en te onderhouden (ondanks de wens dat wel te kunnen), als kenmerk van het Aspergersyndroom aangemerkt (Shrieber & Cohen, 2013). Zo geeft ecent klinisch onderzoek door López-Pérez, Ambrona en Gummerum (2017) onder meer aan dat mensen met Asperger significant minder en minder adequaat participeren in interpersoonlijke strategieën dan anderen. Dit zou impliceren dat in interventies rekening moet worden gehouden met kenmerken van mensen met Asperger. Overigens zijn er ook bovengemiddelde kwaliteiten die met het Aspergersyndroom worden geassocieerd, onder meer een hoog IQ, een goed geheugen en oog voor detail (Sorensen, 2009).

Trainen van sociale vaardigheden

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

Kinderen met Asperger kunnen met gerichte interventies hun communicatieve vaardigheden duurzaam verbeteren, vooral met aanpakken die niet zozeer gericht zijn op oppervlakkige gedragsverandering, maar meer op de onderliggende processen die bijdragen aan communicatie (Wieder & Greenspan, 2005). Hagenmuller, Rössler, Wittwer & Haker (2014) suggereren op basis van hun experimenteel onderzoek naar inlevingsvermogen (bij het zien van het eten van een citroen) dat personen met en zonder het Aspergersyndroom beide inlevend reageren, maar langs verschillende routes in het brein (meer verstandelijk respectievelijk meer emotioneel). Op basis daarvan concluderen de auteurs dat personen met Asperger baat kunnen hebben bij intellectuele training van hun sociale vaardigheden.

Er is vrij veel onderzoek beschikbaar naar visuele trainingen en tools voor mensen met het Aspergersyndroom, bijvoorbeeld strips en films over sociale situaties zoals interacties waarin het belangrijk is om emoties en humor te herkennen, bijvoorbeeld in een groepsspel of een winkel. Met strips en films kan in een veilige situatie het herkennen en begrijpen van gedachten van anderen worden geoefend (Attwood, 2007; Sorensen, 2009). Volgens onderzoek van Shrieber & Cohen (2013) in een real life onderwijssetting zijn visuele tools zoals foto's, videoclips en beeldverwerkingssoftware geschikt om communicatieve vaardigheden te trainen, omdat ze aanzetten tot dialoog en tot het uiten van herinneringen en emoties. Ook bijvoorbeeld zelfreflectie lijkt te kunnen worden bevorderd, door foto's te maken van de studenten en hen die te laten zien en bespreken.

Ondersteunen van de ontwikkeling van sociale vaardigheden van leraren met Asperger

Op basis van de kenmerken van het Aspergersyndroom is het aannemelijk dat (beginnende) leraren met Asperger moeite hebben het signaleren, begrijpen en duiden van gedrag van leerlingen. Hier is echter geen onderzoek over beschikbaar. Mogelijk hebben zij baat bij de hieronder besproken videofeedback en synchroon coachen met een 'oortje' om (beginnende) leraren (in opleiding) vaardiger te maken in snelle reflectie en adequaat gedrag in de klas. Ook daarover is echter geen onderzoek beschikbaar. Verschillende geraadpleegde experts verwachten echter dat videofeedback en synchroon coachen ook of in het bijzonder geschikt zouden kunnen zijn ter ondersteuning van de sociale vaardigheden van docenten met Asperger, vanwege de concrete reflectie respectievelijk interventie op gedrag.

Tools bij het opleiden van leraren

Voor leraren is goede sociale interactie een wezenskenmerk van hun beroep (Bingham & Sidorkin, 2004, Aspelin, 2017). Het kunnen signaleren van relevant gedrag van leerlingen en daar passend op weten te reageren, is daar een onderdeel van. Onder meer eye-tracking onderzoek laat zien dat beginnen leraren meer moeite hebben om relevant leerlinggedrag te signaleren dan ervaren leraren. Onervaren leraren kijken bijvoorbeeld vaker op de verkeerde plek in de klas, terwijl ervaren leraren meer overzicht hebben en beter weten waar ze moeten kijken en wat ze dan moeten zien (Dessus, Cosnefroy, & Luengo, 2016; Stürmer, Seidel, Müller, Häusler, & Cortina, 2017; Van den Bogert, Van Bruggen, Kostons, & Jochems, 2014, Wolff, 2016).

Video-analyse is een steeds meer gebruikte tool in lerarenopleidingen. De effectiviteit van het analyseren van filmopnames van eigen gedrag in de klas is in verschillende studies aangetoond, al zou de bewijskracht nog verder versterkt kunnen worden (Nagro & Cornelius, 2013). Waar zelfreflectie op opnames van eigen gedrag al blijkt bij te dragen aan leerkrachtvaardigheden, heeft additionele begeleide reflectie meer duurzame effecten of reflectievermogen en gedrag in de klas (Nagro, deBettencourt, Rosenberg, Carran, & Weiss, 2017). Voorstelbaar, maar niet onderzocht, is dat (beginnende) leraren met Asperger vooral baat hebben bij begeleide reflectie, zowel aan de hand van voorbeeld video's van andere docenten, als aan de hand van filmopnames van hun eigen handelen in de klas.

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

Synchroon coachen oftwel coachen met een oortje is een aanvulling op de traditionele (asynchrone) lesbesprekingen en feedback via e-mail naar aanleiding van observaties door de lerarenopleider. Nadelen van (uitsluitend) lesbesprekingen en schriftelijke feedback zijn de tijd die het duurt om de verbeteringen uit de feedback uit te proberen, en het feit dat niet alle studenten in staat zijn om te reflecteren in een nagesprek. Vooral beginnende studenten hebben meer behoefte aan praktische tips en de mogelijkheid die direct uit te proberen. Door met een oortje te werken, kunnen lerarenopleiders direct tijdens de les van de leraar in opleiding korte interventies doen die de student meteen kan toepassen. Het meeste effect is te verwachten op het gebied van klassenmanagement, didactiek en pedagogische relatie met leerlingen. Deze gebieden zijn te verdelen in een kleine veertig basisgedragingen die via vooraf met de student getrainde steekwoorden kunnen worden ingefluisterd (Coninx, Kreijns, & Jochems, 2011).

Synchroon coachen is vooral effectief bij de eerste paar praktijklessen, omdat het te ontwikkelen leerkrachtgedrag dan nog relatief weinig complex is en met steekwoorden kan worden aangestuurd. Zowel het pedagogisch gedrag als de reactietijd van leraren in opleiding ontwikkelt zich dan beter dan bij traditionele asynchrone coaching. Daarbij geldt dat de feedback vooral effectief is als deze correctief, specifiek, voorgestructureerd, kort en duidelijk is. Daarmee kan worden voorkomen dat de student ‘cognitief overbelast’ raakt omdat hij te veel tegelijk aan zijn hoofd heeft. Belangrijk is ook dat leraren in opleiding kunnen wennen aan de het oortje, dat gefocust wordt op een vooraf bepaalde set te ontwikkelen competenties en bijbehorende feedback-codes, en dat er een nagesprek is (Coninx, 2014; Coninx, Kreijns, & Jochems, 2011, 2013; Hooreman, Kommers & Jochems, 2008).

Ook divers ander onderzoek laat zien dat coachen met een oortje sociaal acceptabel en effectief is voor leraren (in opleiding) (Ottley, Coogle & Rahn, 2015; Coogle, Rahna, Ottley, 2015; Scheeler, McKinnon, & Stout, 2012; Scheeler, Morano, & Lee 2016; Hollett, Brock, & Hinton, 2017). Wel zijn er verschillen in effectiviteit tussen personen met verschillende persoonlijkheidskenmerken. Volgens Hooreman, Kommers & Jochems (2008) - die keken naar de zogeheten Big 5 persoonlijkheidskenmerken - hebben bijvoorbeeld meer servicegerichte en emotioneel stabiele leraren in het bijzonder baat bij synchroon coachen. Extraverte en zorgvuldige leraren in opleiding hebben in het bijzonder baat bij asynchroon coachen. Autonomen hebben vooral baat bij de combinatie van synchroon en asynchroon coachen.

Voorstelbaar maar niet onderzocht is dat ook de kenmerken van leraren met Asperger van invloed zijn op de mogelijke effectiviteit van synchroon coachen met oortje. De kans op cognitieve overbelasting kan bijvoorbeeld groter zijn, en de emotionele stabiliteit lager. Zoals ook in een eerder antwoord van de Kennisrotonde over kinderen met autisme aan de orde is gekomen (Kennisrotonde, 2016), lijkt maatwerk ook bij voor (beginnende) leraren met Asperger van groot belang.

Literatuur

Aspelin, J. (2017). We can Recite it in Chorus Now! An Interactionist Approach to the Teacher–Student Relationship and Teachers’ Relational Competence, *Classroom Discourse, 8*(1) 55-70.

Attwood, T. (2007). *The Complete Guide to Asperger’s Syndrome*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Bingham, C. & Sidorkin, A.M. (eds.)(2004). *No Education without Relation*. Bern: Peter Lang Publishers.

Coninx, N.S. (2014). *Measuring effectiveness of synchronous coaching using bug-in-ear device of pre-service teachers*. (proefschrift). Eindhoven: TUEindhoven.

Coninx, N., Kreijns, K. & Jochems, W. (2011). *Een fluisterend oor. Het nut van synchroon coachen*. Zoetermeer: Kennisnet.

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

Coninx, N., Kreijns, K. & Jochems, W. (2013). The use of keywords for delivering immediate performance feedback on teacher competence development. *European Journal of Teacher Education, 36*(2), 164–182.

Coogle, C.G., Rahna, N.L. & Ottley, J.R. (2015). Pre-service teacher use of communication strategies upon receiving immediate feedback. *Early Childhood Research Quarterly, 32*(2015), 105–115.

Dessus, P., Cosnefroy, O. & Luengo, V. (2016). "Keep Your Eyes on 'em all!": A Mobile Eye-Tracking Analysis of Teachers' Sensitivity to Students. In K. Verbert, M. Sharples & T. Klobučar (2016). *Proceedings 11th European Conference on Technology Enhanced Learning* (EC-TEL 2016), 2016, Lyon, France. pp.72-84.

Hagenmuller, F., Rössler,W., Wittwer, A. & Haker, H. (2014). Empathic resonance in Asperger syndrome. *Research in Autism Spectrum Disorders, 8*(2014), 851-859.

Hollett, N.L., Brock, S.J. & Hinton, V. (2017). Bug-In-Ear Technology to Enhance Preservice Teacher Training: Peer Versus Instructor Feedback. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research 16*(2), 1-10.

Hooreman, R.W., Kommers, P.A., & Jochems, W.M. (2008). Competence Development of Synchronously Coached Trainee Teachers in Collaborative Learning. *Australian Journal of Teacher Education, 33*(1), Article 2.

Kennisrotonde (2016). *Hoe en in welke mate kan het huidige onderwijs in het V(S)O bijdragen aan de ontwikkeling van een passend toekomstperspectief bij leerlingen met ASS?* Den Haag: Kennisrotonde.

López-Pérez, B., Ambrona, T. & Gummerum, M. (2017). Interpersonal emotion regulation in Asperger's syndrome and borderline personality disorder. *British Journal of Clinical Psychology 2017*(56), 103–113.

Nagro, S.A. & Cornelius, K.E. (2013). Evaluating the Evidence Base of Video Analysis: A Special Education Teacher Development Tool. *Teacher Education and Special Education, 36*(4), 312-329.

Nagro, S.A., deBettencourt, L.U., Rosenberg, M.S., Carran, D.T., & Weiss, M.P. (2017). The Effects of Guided Video Analysis on Teacher Candidates' Reflective Ability and Instructional Skills. *Teacher Education and Special Education, 40*(1), 7-25.

Ottley, J.R., Coogle, C.G. & Rahn, N.L. (2015). The Social Validity of Bug-in-Ear Coaching: Findings From Two Studies Implemented in Inclusive Early Childhood Environments. *Journal of Early Childhood Teacher Education, 36*(4), 342-361.

Scheeler, M.C., McKinnon, K., & Stout, J. (2012). Effects of Immediate Feedback Delivered via Webcam and Bug-in-Ear Technology on Preservice Teacher Performance. *Teacher Education and Special Education 35*(1) 77-90.

Scheeler, M.C., Morano, S. & Lee, D.L. (2016). Effects of Immediate Feedback Using Bug-in-Ear With Paraeducators Working With Students With Autism. *Teacher Education and Special Education*, 1–15.

Shrieber, B., & Cohen, Y. (2013). Using photos and visual-processing assistive technologies to develop self-expression and interpersonal communication of adolescents with Asperger Syndrome (AS). *Interdisciplinary Journal of E-Learning and Learning Objects, 9,* 267-286.

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

Sorensen, L. (2009). *Autism, Asperger's & Theory of Mind A Literature Review*. Cognition and Children's Thinking Seminar: 295:590 Spring 2009.

Stürmer, K., Seidel, T., Müller, K., Häusler, J. & Cortina, K.S. (2017). What is in the Eye of Preservice Teachers while Instructing? An Eye-tracking Study about Attention Processes in Different Teaching Situations. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft, 20*, 75-92.

Van den Bogert, N., Van Bruggen, J., Kostons, D. & Jochems, W. (2014). First steps into understanding teachers' visual perception of classroom events. *Teacher and Teacher Education, 37*, 208–216.

Wieder, S. & Greenspan, S. (2005). Can children with autism master the core deficits and become empathic, creative, and reflective? A Ten to Fifteen Year Follow-Up of a Subgroup of Children with Autism Spectrum Disorders (ASD) Who Received a Comprehensive Developmental, Individual-Difference, Relationship-Based (DIR) Approach. *Journal of Developmental and Learning Disorders*, 9, 39-61.

Wolff, C.E. (2016). *Revisiting 'Withitness': Differences in Teachers' Representations, Perceptions, and Interpretations of Classroom Management (proefschrift)*. Heerlen: Open Universiteit.

Meer weten?

Expertisecentrum autisme: http://www.leokannerhuis.nl/

Een antwoord op een eerdere vraag aan de Kennisrotonde gaat over onderzoek naar het begeleiden van leerlingen met autismespectrumstoornis (ASS) in het voortgezet (speciaal) onderwijs. Zie verder https://www.nro.nl/kennisrotondevragenopeenrij/hoe-kan-vso-bijdragen-aan-ontwikkeling-bij-leerlingen-met-ass/

(Begeleiden van) startende leraren: Themanummer van het onderwijsvakblad *Didactief*, jrg.27, nr.7, september 2017, met onder meer een artikel van Charlotte Wolff over haar proefschrift over oogbewegingen en klassenmanagement van startende en ervaren leraren (p.24-15).

Onderwijssector

Alle

Trefwoorden

Autisme, Aspergersyndroom, reflecteren, begeleiden van beginnende docenten

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL